

עם הספר

מי כתב את ספר התורה,
ומתי הוא הכתיב את הטקסט למליוני כתבנים?
ההיסטוריה של כתיבת ספר הספרים

חוברת למרצה

תובנות לחיים

טעימה מתורתו של הרבי

ניצבים-וילך

THE
SHLUCHIM
OFFICE

לתרומות והקדשות, צרו קשר info@jewishinsights.org
כדי להוריד מערכי שיעור נוספים, בקר באתר www.JewishInsights.org/he

Published and Copyright 2023 by
Shluchim Office International
816 Eastern Parkway, Brooklyn,
NY 11213
718.221.0500

5783 - 2023

ועדה מייעצת

הרב אשר דען - קייפ-טאון, דרום אפריקה
הרב מנדי גרליצקי - תל אביב, ישראל
הרב לוי גרינברג - אלפטו, טקסס
הרב דוד גולדברג - סאו פאולו, ברזיל
הרב לוי שייקביץ - כפר חב"ד, ישראל
הרב מנדי גרינברג - טווינסבורג, אוהיו
הרב שמואל פרידמן - בבלנקה, ארגנטינה
הרב יוסף יצחק בלוי - כינרת, ישראל
הרב חיים דרוקמן - לוצרן, שוויץ

ספרדית

תרגום ועריכה | הרב רפי טוויל

צרפתית

תרגום ועריכה | הרב יאיר אלבז
הגהה | ש. אלבז

פורטוגזית

תרגום | מר יצחק דיין
עריכה | הרב ישעי' דיין
עימוד | מייק קטן

עימוד | מוסי וולוסוב

אתר אינטרנט | יובל כץ וישראל יוסוצקי
אדמיניסטרציה | מענדל גרינברג

משרד השלוחים

י"ר | הרב גדליה שמטוב
פיתוח | הרב מנדי שמטוב

עורכים

הרב אברהם גרינברג
הרב זושא גרינברג

עברית

עריכה לשונית | הרב זושא גרייזמאן
הגהה | הרב מנחם וילהלם

אנגלית

תרגום ועריכה | הרב מענדל סופער
הגהה | הרב מענדל לברטוב

נוסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח זוזגתו רבקה הי"ד הולצברג
שלוחי הרבי במומבאי, הודו

5.....א.מתי היה להם זמן?

בפרשתנו אנו קוראים על ציווי מיוחד: שבני ישראל יכתבו לעצמם את השירה הזאת (מקור 1). הכוונה היא שיכתבו את כל התורה שבתוכה מופיעה גם השירה הזאת – שירת האזינו (מקור 2).

שואל הרבי: לכאורה, בעקבות הציווי הזה היו צריכים רבבות בני ישראל לכתוב ספר תורה, ולא מצינו שום רמז לכך. יתירה מזו, בין אמירת הציווי בסמיכות למות משה בז' אדר (מקור 3) עד לכניסה לארץ ב' ניסן (מקור 4), הזמן היה קצר מאד, שלא מאפשר כתיבת ספר תורה שהיא מלאכה אדירה.

7.....ב. עבודה בהמשכים.

בימים שלפני מתן תורה כתב משה את כל התורה מבראשית ועד הפרק שבו עמדו (מקור 5). לפני ירידת משה מהר סיני אומר לו הקב"ה "כָּתַב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" (מקור 6), והגמרא לומדת מכך שאת התורה שבכתב אסור ללמוד בעל פה, ואת התורה שבעל פה אסור לכתוב (מקור 7).

אומר הרבי, שעל פי הלכה זו, מובן שכל מה שלימד משה לבני ישראל במדבר נכתב על ידם בזמן אמת, משום שהיה איסור ללמוד את פסוקי התורה בעל פה. ואכן הרמב"ם כותב מפורשות, שלאחר השיעור ממשה רבינו, בני ישראל כתבו זאת לעצמם במגילות (מקור 8).

זאת אומרת, שכאשר בני ישראל צוו סמוך לז' אדר לכתוב את התורה, הרוב כבר היה כתוב, ולא נותר להם אלא להשלים את המלאכה.

10.....ג. שלושה עשר ספרי תורה.

משה רבינו כתב שלושה עשר ספרי תורה והעניק אותם לשנים עשר השבטים, ואחד למשמרת בארון הברית (מקור 9).

נשאלת השאלה: כיצד משה רבינו היה יכול לכתוב שלושה עשר ספרי תורה ביום אחד? יש מבארים שעשה זאת בהשבעת הקולמוס. אך הרבי שולל זאת, באמרו שקיום המצוות צריך להיות על ידי פעולה טבעית דווקא. כפי הסיפור הידוע על אדמו"ר הזקן, שלא אמר את ברכת קידוש הלבנה כשהסירה נעצרה בדרך נס, אלא רק כשהפקיד נתרצה להעמיד את הסירה באופן טבעי.

על פי האמור קודם הדבר מובן: משה רבינו כתב את הספרים בארבעים שנות הנדידה במדבר, וביום האחרון הוא רק סיים את המלאכה.

אגב, הרבי לומד מכך את האהבת ישראל העצומה של משה רבינו, שכתב בעצמו את 13 ספרי התורה, ולא נתן את העבודה לאחרים. (מקור 10).

12.....ד. מדוע אנו לא כותבים ספרי תורה.

על פי כל זה, מדוע לא מצינו שכל אחד מישראל יקיים את מצוות כתיבת ספר תורה? הרבי מבאר, שהקהילה כותבת ספר תורה בשם כולם, ובית הדין מתנה שהכתיבה היא עבור על אחד.

דוגמת זאת מצינו גם במצוות ד' המינים, שכתוב בתורה שאדם צריך לקיים את המצווה בסט משלו "לכם". בשנים שד' המינים לא היות מצויים, הקהילה היתה קונה סט אחד עבור כולם. איך קיימו את ה"לכם"? הקהילה היתה מקנה לו את הסט בשעה שהוא מקיים את המצווה, ודקה לאחר מכן, הקנתה אותו ליהודי הבא בתור.

לסיום, מעודד הרבי את כל אחד ואחד מישראל לרכוש אות באחד מספרי התורה הכלליים, כי כאשר יהודי רוכש אות אחת בספר התורה, יש לו שייכות לספר התורה כולו וזה נחשב לו כאילו הוא כתב ספר תורה.

פתיחה

בפרשתנו אנו לומדים על המצווה לכל יהודי לכתוב ספרי תורה. מה עשו בני ישראל לאחר ששמעו את המצווה? האם הם התפנו מכל עיסוקיהם לכתוב במהירות ספר תורה אישי? ומדוע בימינו אנו לא מקפידים לכתוב ספר תורה אישי?

מסע בזמן לאופן כתיבת התורה על ידי משה, על ידי בני ישראל במדבר, והסבר איך אנו מקיימים את המצווה הזאת בימינו.

השיעור לפרשת ניצנים-וילך

משיחת י"ט כסלו ה'תשמ"ב
תורת מנחם חלק ב' עמ' 529 ואילך,
ומשיחת ליל ב' דחנוכה, ה'תשמ"ב
שם, עמ' 601 ואילך,
רשימת השומעים בלתי מוגה.

א. מתי היה להם זמן?

כתבו לכם את השירה הזאת

בפרשתנו אנו קוראים על ציווי מיוחד של הקב"ה למשה: לצוות את בני ישראל לכתוב לעצמם את השירה.

מקור 1 ספר דברים, פרק ל"א פסוקים י"ד-י"ז, י"ט

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנִי קָרָבִי לְמֹת, קְרָא אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְהִתְיַצְבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד, וְאֶצְנֹנּוּ, וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְהוֹשֻׁעַ וַיִּתְיַצְבוּ בְּאֹהֶל מוֹעֵד. וַיֵּרָא ה' בְּאֹהֶל בְּעֲמֹד עֲנָן, וַיַּעֲמֵד עֲמֹד הָעָנָן עַל פֶּתַח הָאֹהֶל. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה: הֲנִי שָׂכַב עִם אֲבֹתֶיךָ, וְקָם הָעָם הַזֶּה וְזָנָה אַחֲרַי אֱלֹהֵי נֹכַח הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא כָּא שָׁמָּה בְּקִרְבּוֹ, וְעִזְבוּנִי וְהִפְרִיתִי אֲשֶׁר כָּרַתִּי אִתּוֹ. וְחָרָה אַפִּי בּוֹ בַּיּוֹם הַהוּא וְעִזְבוּתִים, וְהִסְתַּרְתִּי פָנַי מֵהֶם וְהָיָה לֶאֱכֹל, וּמִצָּאָהוּ רַעוּת רַבּוֹת וְצָרוֹת. וְאָמַר בַּיּוֹם הַהוּא: הֲלֹא עַל כִּי אֵין אֱלֹקֵי בְּקִרְבִּי מִצָּאוֹנֵי הָרְעוּת הָאֵלֶּה.

לתלמיד
עמ' 3

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, ולמדוה את בני ישראל שימיה בפיהם, למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל.

מקור 2 רלב"ג על התורה, ספר דברים פרק ל"א פסוק י"ט

הרלב"ג מבאר, וכך מובן גם מהרמב"ם בהקדמתו למשנה תורה, שהכוונה במלים "כתבו לכם את השירה הזאת" היא, למעשה - לכתוב את כל התורה, שבתוכה מופיעה גם 'השירה הזאת' - שירת האזינו.

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדוה את בני ישראל שימיה בפיהם. כבר נתבאר אחר זה, שהשירה היא דבר התורה בכללם עד תמם. שנאמר, "ויכתב משה את השירה", "ויקהי ככלות משה לכתב את דברי התורה הזאת על ספר עד תמם". וזה מעיר שהשירה הזאת רצה בו כל דברי התורה בכללם וגם השירה עמהם.

לתלמיד
עמ' 3

<< הרבי

כתבו לכם ספר תורה

ציווי משה רבינו לבני ישראל (בפעם הראשונה) - "ועתה כתבו לכם את השירה גו'" - נאמר בשנת הארבעים, בחודש אדר, סמוך לשבעה באדר. כי הרי התחלת אמירת ספר דברים היתה "בעשתי עשר חודש באחד לחודש" - ראש חודש שבט, ועל פי זה - סיום ספר דברים, כולל הציווי "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת", נאמר בסמיכות לשבעה באדר.

לתלמיד
עמ' 3

ולכאורה, כאשר בני ישראל שמעו ציווי זה ממש רבינו - היו צריכים ששים ריבוא בני ישראל (גדולים) לכתוב ספר תורה, היינו, שכל אחד ואחת מהם יכתוב ספר תורה לעצמו. ולא מצינו רמז לדבר!?

לוח זמנים צפוף

מקור 3 ספר דברים פרק ל"ד פסוקים ה'-ו', ח'-ט'

מיתת משה בז' באדר.

וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה' בְּאֶרֶץ מוֹאָב עַל פִּי ה'. וַיִּקְבַּר אֹתוֹ בְּנֵי בְּאֶרֶץ מוֹאָב מוֹל בֵּית פְּעוֹר וְלֹא יָדַע אִישׁ אֶת קְבֻרָתוֹ עַד הַיּוֹם הַזֶּה.

לתלמיד
עמ' 4

וַיָּבֹכּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב שְׁלֹשִׁים יוֹם וַיִּתְּמוּ יָמָיו בְּכִי אֲבָל מֹשֶׁה. וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן מְלֵא רוּחַ חֲכָמָה פִּי סִמַּךְ מֹשֶׁה אֶת יָדָיו עָלָיו וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲשׂוּ כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה.

מקור 4 ספר יהושע פרק א', פסוקים א'-ב', ו'; פרק ד' פסוק י"ט

חציית הירדן בי' בניסן

וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת מֹשֶׁה עֶבֶד ה' וַיֹּאמֶר ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן מְשֻׁרֵת מֹשֶׁה לֵאמֹר. מֹשֶׁה עֶבְדִּי מֵת וְעַתָּה קוּם עֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה אַתָּה וְכָל הָעָם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לָהֶם לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל.

לתלמיד
עמ' 4

וְהָעָם עָלוּ מִן הַיַּרְדֵּן בְּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיַּחֲנוּ בְּגִלְגָּל בְּקִצְהָ מִזְרַח יְרִיחוֹ.

<< הרבי

לו"ז בלתי אפשרי

ויתירה מזו: תיכף לאחרי שבעה באדר היה האבל על פטירת משה רבינו במשך "שלושים יום", ואחר כך התחילו בני ישראל בהכנות לעבור את הירדן, ועברו את הירדן "בעשור לחודש הראשון" (י' ניסן), ואחר כך התחילו בכיבוש הארץ כו'.

לתלמיד
עמ' 4

ובפשטות - לא יתכן שבמשך זמן קצר כזה (סמוך לז' באדר עד י' בניסן) הספיק כל אחד ואחד מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו (כדי לקיים את המצות עשה של "כתבו לכם את השירה גו") ששמעו זה עתה ממשה רבינו), ומה גם שכתבת ספר תורה דורשת כמה תנאים מיוחדים - סופר היודע לכתוב, הכנת הקלף והדיו וכו', ובפשטות - הרי זה דבר בלתי אפשרי כלל לסיים מלאכה אדירה זו במשך זמן קצר ביותר!

הליך כתיבת ספר תורה אינו דבר של 'מה בכך', והוא כרוך באביזרים מיוחדים ובמיומנות רבה. ראשית, כתיבת הספר נעשית עם נוצה ודיו על גבי קלף מעור בהמה, שעיבודו והכשרתו למטרה זו דורשת זמן ארוך, מאמץ רב ובמסגרת כללי הלכה ברורים. שנית, הסופר, שהוא אמן במלאכתו, משקיע מאמץ רב בכתיבת הספר בדיוק ובהידור במשך כשנה תמימה. שלישית, אות אחת שלא נכתבת על פי כללי ההלכה, גורמת לפסילת הספר כולו. ברור שמלאכה כבירה זו לא הייתה יכולה להיעשות במשך כחודש ימים על ידי כל אחד מבני ישראל!

ב. עבודה בהמשכים

מתי נכתבה התורה?

כאשר התורה מספרת לנו על האירועים שקדמו למתן תורה, אנו קוראים שלאחר שעם ישראל הכריז "כל אשר דבר ה' נעשה", כתב משה את כל דברי ה'. מה בדיוק הוא כתב?

מקור 5 ספר שמות, פרק כ"ד פסוקים ג'-ד'

וַיִּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל דְּבָרֵי ה' וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּעַן כָּל הָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' נַעֲשֶׂה. וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל דְּבָרֵי ה' וַיִּשְׁכַּם בְּבִקְרָו וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הָהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצֵּבָה לְשָׁנַיִם עָשָׂר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל.

לתלמיד
עמ' 5

רש"י על הפסוקים

וַיִּבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם. בו ביום. את כל דברי ה'. מצות פרישה והגבלה. ואת כל המשפטים. שבע מצוות שנצטוו בני נח, ושבת וכבוד אב ואם ופרה אדמה ודינין שנתנו להם במרה. ויכתב משה. מבראשית ועד מתן תורה, וכתב מצוות שנצטוו במרה. וישכם בבקר. בחמשה בסיון.

אנו רואים, שעוד לפני מתן תורה כתב משה את כל התורה מבראשית ועד הפרק שבו עמדו – זמן מתן תורה. (זאת אומרת את סיפור הבריאה, תולדות האבות, הירידה למצרים ואת המצוות שניתנו במרה – עוד לפני מתן תורה). ובמשך השנים הבאות, לאחר התרחשותם של מאורעות או אמירת ציוויים, הוכתבו לו פרשיות נוספות. (ראה באריכות בלקו"ש חכ"א משפטים ג', על ההגדרה המדויקת של כתיבת הפרשיות והמצוות שלפני מתן תורה).

תורה שבכתב אסורה ללימוד בעל פה

בסיום השהות של משה רבינו בהר סיני – לפני ירידתו למטה – אומר לו ה' את הדברים הבאים:

מקור 6 ספר שמות, פרק ל"ז, פסוק כ"ז

וַיֹּאמֶר ה' אֵל מֹשֶׁה כְּתֹב לְךָ אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה פָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֵת יִשְׂרָאֵל.

הגמרא לומדת מזה שאת התורה שבכתב אסור ללמוד בעל פה, ואת התורה שבעל פה אסור לכתוב.

מקור 7 תלמוד בבלי, מסכת גיטין דף ס' עמוד ב' (עם ביאור ותרגום הרב עדין אבן ישראל)

דָּרַש רַבִּי יְהוּדָה בַּר נַחְמָנִי, מִתְּרַגְּמֵנוּ שֶׁל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לִקְיִשׁ, פְּתוּב: "כְּתוּב לְךָ אֵת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה", וְכַתוּב: "כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה" – הֲאֵל פִּיצַד? דְּבָרִים שֶׁבְּכֶתֶב אֵי אִתְּךָ רִשְׁאֵי לְאוּמָרְן עַל פֶּה, דְּבָרִים שֶׁפִּעַל פֶּה אֵי אִתְּךָ רִשְׁאֵי לְאוּמָרְן בְּכֶתֶב.

לתלמיד
עמ' 5

הר"ן (במסכת מגילה דף י"ד עמוד ב') מסביר, שמכיון שישנם דברים רבים הנדרשים מתוך הכתב כגון: חסרות ויתרות, וקרי וכתביב – אם האדם יאמרם בעל פה, הוא לא ילמד את כל הדברים הנלמדים מתורה שבכתב. (ישנם עוד כמה הסברים לכך, אך לא ניכנס לכך במסגרת השיעור).

בני ישראל כתבו את התורה בזמן אמת

ויש לומר הביאור בזה:

לתלמיד
עמ' 5

בעת מתן תורה נאמר "ויכתוב משה את כל דברי ה' גו' ויקח ספר הברית"¹, ומפרש רש"י: "מבראשית ועד מתן תורה". זאת אומרת, שמזמן מתן תורה נעשה גדר החילוק בין תורה שבכתב ותורה שבעל פה, היינו, שתורה שבכתב צריכה להיות בכתב דוקא, מה שאין כן תורה שבעל פה כו'. וכמו שכתוב² "כתב לך את הדברים האלה", ובפרש"י: "ולא אתה רשאי לכתוב תורה שבעל פה".

ועל פי זה מובן שכל הענינים של התורה שבכתב שנאמרו במשך כל הזמן שלאחרי מתן תורה - נכתבו על ידי בני ישראל, כי לא היו יכולים ללמוד זאת בעל פה, מאחר שדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בעל פה.

לתלמיד
עמ' 6

נמצאנו למדים אופן לימוד התורה של בני ישראל במדבר: משה לימד אותם את התורה, והם מיד כתבו את זה לעצמם במגילות – משום שאת החלקים של התורה שבכתב אסור ללמוד בעל פה. ואכן, כך כותב הרמב"ם מפורשות:

מקור 8 הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות

דע כי כל מצוה שנתן הקב"ה למשה רבנו עליו השלום נתנה לו בפרושה. הנה אומר לו המצוה, ואחר כך אומר לו פרושה וענינה. וכל מה שהוא כולל ספר התורה. וענין למודו לישראל הנה כפי שאומר.

לתלמיד
עמ' 6

הרמב"ם מסביר פה מהי התורה שבעל פה, ושבעצם משה רבינו נתן את התורה שבכתב והתורה שבעל פה מיד במדבר סיני. הוא ראשית היה מתייב להם את הטקסט – המצוה, וזה התורה שבכתב, ואז היה מסביר להם את הפירוש של הטקסט – פירושה – וזה התורה שבעל פה.

הנה משה נכנס באהל ונכנס אליו בתחלה אהרן, ומשה הנה אומר לו המצוה הנתונה לו פעם אחת ולמדוהו פרושה. ויסתלק אהרן ויחזור לימין משה רבנו ונכנסו אחריו אלעזר ואיתמר בניו, והנה משה אומר להם מה שאמר לאהרן. ויסתלקו, וישב האחד לשמאל משה רבנו והשני לימין אהרן, ואחרי כן יבאו שבעים זקנים וילמדו משה כמו שלמד לאהרן ובניו. ואחרי כן יבאו ההמון וכל מבקש ה' וישם לפניהם המצוה ההיא עד ישמעו הכל מפיו...

ואחרי כן היו כל העם הולכים ללמד איש לאחיו מה ששמעו מפי משה, וכותבים המצוה ההוא במגלות, וישוטו השרים על כל ישראל ללמד ולהגות עד שידעו בגרסא המצוה ההיא וירגילו לקרותה, ואחר כך למדו פרושי המצוה ההיא הנתונה מאת השם. והפירוש ההוא היה כולל ענינים, והיו כותבים המצוה ולומדים על פה הקבלה.

1 משפטים כד, ד-ו.
2 תשא לד, כו.

לקראת הכניסה לארץ הספרים היו כמעט מוכנים

זאת אומרת: כאשר בני ישראל שמעו ממשה רבינו את הציווי "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת" - כבר היו כל הענינים של התורה שבכתב (שנאמרו לפני זה) כתובים אצלם, ולא נותר להם אלא להשלים את ספר התורה, היינו, מהפסוק "ועתה כתבו לכם את השירה גו'" עד סיום התורה.

לתלמיד
עמ' 6

ועל פי זה מובן כיצד היה בגדר האפשרי שכל בני ישראל יוכלו להספיק לכתוב ספר תורה במשך זמן קצר כזה - כי המדובר רק אודות סיום ספר התורה, מאחר שרוב הספר תורה היה כתוב כבר מקודם לכן.

(חשוב לציין, שכך הרבי הסביר בשיחה זו, ובהתוועדויות שלאחריה - שיפ וישב, וליל ב' דחנוכה. אך בליקוט שיצא לאחר מכן, השאלה מתבארת באופן אחר. הרבי אומר שבני ישראל אמנם כתבו מגילות במהלך לימודם עם משה במדבר, אך מפני כריכ סיבות דוחק לומר שהם היו ספרי תורה כשרים, ומבאר שהם יצאו י"ח מצוות כתיבת ספרי תורה, ב"ג הספרים שכתב משה ונתן לכל אחד מהשבטים. ראה באריכות בלק"ש חכ"ד, שיחת וילך ב').

ג. שלושה עשר ספרי תורה

למי נתן משה את ספרי התורה?

מקור 9 ספר דברים, פרק ל"א פסוק ט'

לתלמיד עמ' 7
וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנְּשָׂאִים אֶת אַרְוֹן בְּרִית ה' וְאֶל כָּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל.

רש"י על דברים פרק כ"ט פסוק ג'

שִׁמְעָתִי שְׂאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁנָּתַן מֹשֶׁה סֵפֶר הַתּוֹרָה לְבְנֵי לֵוִי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּפָרֹשֶׁת וַיִּלְךְ וַיִּתְּנָהּ אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי, בָּאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל לְפָנָי מֹשֶׁה וְאָמְרוּ לוֹ, "מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, אַף אָנּוּ עֲמַדְנּוּ בְּסִינֵי וְקִבְלֵנוּ אֶת הַתּוֹרָה וְנִתְּנָה לָנוּ, וַיִּמָּה אֲתָה מְשַׁלֵּיט אֶת בְּנֵי שְׂבָטְךָ עָלֵינוּ, וַיִּאָּמְרוּ לָנוּ יוֹם מִחֹר 'לֹא לָכֶם נִתְּנָה, לָנוּ נִתְּנָה'"? וְשָׁמַח מֹשֶׁה עַל הַדְּבָר, וְעַל זֹאת אָמַר לָהֶם "הַיּוֹם הַזֶּה נִהְיִיתָ לְעַם וְגו'" – הַיּוֹם הַזֶּה הִכְנַתִּי שְׂאֵתְם דְּבָקִים וְחַפְצִים בְּמִקּוֹם.

מדרש דברים רבה, פ"ט סעיף ט'

אָמַר רַבִּי יֵנְאִי: כָּתַב שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תּוֹרוֹת, שְׁנַיִם עֶשְׂרִי לְשָׁנִים עֶשְׂרִי שְׁבָטִים, וְאַחַת הַנִּיחַ בְּאַרְוֹן, שָׂאֵם יִבְקֹשׁ לְזִנְיָ דְבָר, שִׁיְהִיוּ מוֹצְאִים אוֹתָהּ שְׁבָאָרוֹן.

<< הרבי

שלושה עשר ספרי תורה ביום אחד?

לתלמיד עמ' 7
על פי זה מובנת תמיהה נוספת:

ידועה הקושיא כיצד היה משה רבינו יכול לכתוב י"ג ספרי תורה ביום אחד?! - ואחד הביאורים בזה הוא, כתיבת הי"ג ספרי תורה היתה על ידי השבעת הקולמוס כו'.

השבעת הקולמוס?

והנה, דובר כמה פעמים שקיום המצוות צריך להיות על ידי פעולה טבעית דוקא, ולא באופן של מעשה נסים כו' (רק כאשר הדבר בלתי אפשרי לגמרי כו'). ולכן, לא מסתבר לומר שכתבת י"ג ספרי התורה היתה באופן של השבעת הקולמוס - מעשה נסים.

וכידוע סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר³ אודות אדמו"ר הזקן, שכאשר הובילוהו בסירה מהמבצר הפטרופבלי לחקירה (במועצה החשאית), רצה אדמו"ר הזקן לקדש את הלבנה, וביקש מהפקיד להעמיד את הסירה, וכאשר סירב הפקיד, עמדה הסירה מאליה. אבל אדמו"ר הזקן עדיין לא אמר את ברכת קידוש הלבנה, עד שהפקיד נטרצה להעמיד את הסירה - כי אדמו"ר הזקן רצה שעמידת הסירה לברכת קידוש לבנה תהיה באופן טבעי.

3 לקר"ד כ"ד ע' 1504.

מסופר על אדמו"ר הזקן, מייסד חסידות חב"ד, שהואשם לשווא כמורד במלכות השלטון הרוסי. הוא הובל למאסר בפטרבורג, ולצורך החקירות, השיט פקיד מיוחד את אדמו"ר הזקן באמצעות סירה מעבר לנהר, אל בנין החקירות.

פעם אחת בהיותו בסירה, רצה אדמו"ר הזקן לקדש את הלבנה וביקש מהפקיד שיעצור את הסירה. הפקיד סירב בתוקף, אולם בדרך נס קפאה לפתע הסירה במקומה, והרבי החל לומר את מזמור התהילים שנאמר לפני קידוש הלבנה – "הללו את ה' מן השמיים". כשסיים לומר את המזמור, לא המשיך בברכה.

כאשר הסירה שבה לנוע, שוב ביקש אדמו"ר הזקן מהפקיד לעצור את הסירה. הפקיד שראה את הנס רגע קודם, ביקש מאדמו"ר הזקן לתת לו ברכה בכתב והוא ברצון יעצור את הסירה. אדמו"ר הזקן אכן כתב ברכה בכתב ידו הקדושה ומסר את הדף לפקיד. הפקיד העמיד את הסירה, ואדמו"ר הזקן קידש את הלבנה.

מספרים שהברכה התקיימה והפקיד האריך ימים מתוך עושר וכבוד.

הרבי הרי"צ, רבי יוסף יצחק, האדמו"ר השישי של חב"ד, סיפר את המעשה הזה, והוסיף: בהיותי ילד התפלאתי, מכיוון שהרבי העמיד בעצמו את הסירה, מדוע לא אמר גם את הברכה, ולא היה צריך להזדקק לטובותיו של אותו גוי? כשבגרתי והעמקתי בחסידות הבנתי שזהו עניין גדול בעבודה, ושכך הרבי היה מוכרח לעשות. כי מצווה יש לקיים דווקא כשהיא מלוכשת בדרך הטבע, ולא על ידי ניסים שלמעלה מן הטבע.

כתיבה בהמשכים

אבל על פי האמור לעיל - מובן הדבר בפשטות: משה רבינו לא היה צריך לכתוב את כל י"ג ספרי התורה בשבעה באדר, כי כתיבת רוב הספרים נעשתה במשך הזמן שלפני זה, ולא נותר לו אלא לסיים את ספרי התורה - מהפסוק "ועתה כתבו לכם את השירה גו'" עד סיום התורה.

לתלמיד
עמ' 8

מקור 10 תו"מ התועודיות תשד"מ כרך ג' עמ' 1724

אהבת ישראל העצומה של משה רבינו

מוֹבֵן וּפְשׁוּט שֶׁבְּשָׂעָה שְׁמִיּוֹשָׁה רַבֵּינוּ עֲסַק בְּכַתִּיבַת סְפָרֵי תוֹרָה, לֹא הָיָה בְּאִפְשָׁרוֹתָיו לְעֲסַק בְּדְבָרִים אֲחֵרִים – שֶׁהָרִי כְּתִיבַת סֵפֶר תוֹרָה, וּבְפָרֵט כְּתִיבַת שְׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים, צְרִיכָה לְהִיטֵל מִתּוֹךְ פְּנֵינָה כּו', וְעַל-אֶחָת-כְּמָה-וְכְמָה פֶּאֶשֶׁר מְדַבֵּר בְּאִפְן הַכְּתִיבָה שֶׁל מִשָּׁה רַבֵּינוּ, וּבְפָרֵט סְפָרֵי תוֹרָה שְׁנוּעָדוּ לְהוֹרוֹת אֶת דְּרָכֶם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד סוֹף כָּל הַדּוֹרוֹת! – וְאַף-עַל-פִּי-כֵן, הִנֵּיחַ מִשָּׁה רַבֵּינוּ אֶת כָּל שְׂאֵר עֲנִינָיו, כְּדֵי לְכַתֵּב בְּעֲצֻמוֹ (לְמִרוֹת שֶׁיְכוֹל הָיָה לְצוֹת אֶת יְהוֹשֻׁעַ, אֲהַרֹן וּבְנָיו וְכו') סְפָרֵי תוֹרָה שֶׁעַל פִּיהֶם יִתְנַהֲגוּ בְּמִשָּׁךְ כָּל הַדּוֹרוֹת! וְכָל זֶה – מִפְּנֵי גְדֹל מַעֲלָתוֹ בְּאַהֲבַת יִשְׂרָאֵל!

לתלמיד
עמ' 8

ד. מדוע אנו לא כותבים ספרי תורה?

<< הרבי

והנה, בענין זה ישנה תמיהה גדולה ביותר:

לתמיד
עמ' 9

מובא ברמב"ם⁴, "מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו, שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה". ועל דרך זה בשולחן ערוך⁵, "מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ספר תורה". ואף-על-פי-כן, לא מצינו שכל אחד ואחד מישראל יקיים את המצות עשה של כתיבת ספר תורה!?

והמדובר גם אודות גדולי ישראל, שדקדקו בקיום המצוות בהידור כו', קלה כחמורה כו' - ואף-על-פי-כן, לא מצינו שידייקו לכתוב ספר תורה, או להגיה אות אחת בספר תורה!?

ואני יודע זאת בעצמי - אדוני אבי מורי ורבי היה מהדר במצוות, קלה כחמורה כו', ואף-על-פי-כן לא שמעתי ממנו מעולם (לא רק בסמיכות לגיל בר מצוה, אלא גם כמה וכמה שנים לאחרי זה) שאשתדל לקיים את המצות עשה של כתיבת ספר תורה!

ספר תורה שיתופי

ויש לומר הביאור בזה:

כשם שישנו ספר תורה של יחיד, ישנו גם ספר תורה של רבים - כמובן מלשון המשנה והגמרא והפוסקים כו' בכמה וכמה מקומות, וכפי שרואים במוחש.

וכמסופר במדרשי רז"ל שמשה רבינו כתב י"ג ספרי תורה - י"ב ספרי תורה עבור י"ב השבטים, וספר תורה נוסף המונח בעזרה. זאת אומרת, שמשה רבינו כתב ספר תורה אחד עבור כל השבט כולו, ואם כן, הרי זה ספר תורה של רבים.

והנה, כאשר מדובר אודות ספר תורה של רבים - הרי בית דין הוא בעל הבית על ספר תורה זה, ולכן, בכחו של בית דין להתנות שכתובת ספר התורה תהיה עבור כל אחד ואחד מישראל.

ועל פי זה מובן שכל אחד ואחד מישראל יוצא ידי חובת קיום מצות כתיבת ספר תורה - על ידי כתיבת ספר תורה של הרבים, כי "לב בית דין מתנה עליהם" שכתובת ספר התורה תהיה גם עבורו.

ארבעה מינים שיתופיים

דוגמא לדבר - במצות נטילת לולב:

המצוה של נטילת לולב צריכה להיות באופן של "ולקחתם לכם ביום הראשון גו'", היינו, שביום הראשון ישנו חיוב מיוחד שהד' מינים יהיו שלו.

4 ה"ל ס"ת רפ"ז.
5 י"ד רסע"ר.

והנה, ידוע שבכמה קהילות בישראל היו נוהגים לברך על ד' מינים של הקהל, כי מפני צר ומצוק הגלות לא היה באפשרות כל אחד ואחד מאנשי הקהילה לקנות ד' מינים משלו (מפני גודל העניות כו'), ולכן היו כל הקהל מברכים על ד' מינים של הקהל.

ומאחר שישנו התנאי של "לכם" - הנה כאשר כל אחד ואחד מאנשי הקהילה היה לוקח את הד' מינים כדי לברך עליהם, הרי באותה שעה מקנה לו ה"קהל" [על ידי הגבאי או השמש כו', שהוא הבא-כח של בית הדין, שבעה טובי העיר כו'] את הד' מינים שיהיו נחשבים לרכושו הפרטי - מתנה גמורה על מנת להחזיר, ואחר כך מקנה ה"קהל" את הד' מינים לחבירו שבא לברך עליהם, וכן הלאה.

זאת אומרת: "לב בית דין מתנה עליהם" שכאשר כל אחד ואחד נוטל את הד' מינים כדי לברך עליהם, הרי זה נחשב לרכושו הפרטי - "לכם", למרות שברגע שלפני זה וברגע שלאחרי זה נחשבים הד' מינים לרכושו הפרטי של אחר כו'.

ועל דרך זה מובן בנוגע לענייננו - ש"לב בית דין מתנה עליהם" שכאשר כל אחד ואחד עולה לתורה כדי לברך וללמוד בספר התורה של הרבים, יחשב ספר התורה לרכושו הפרטי, וקרינן עליו "לכם".

(יש לציין שבשיחות של הרבי באותה תקופה ישנו דיון ארוך ומתמשך בגדר ההלכתי המדויק, איך בדיוק ספרי התורה הקהילתיים נחשבים של כל אחד ואחד. זה הרבה מעבר למסגרת של השיעור שלנו, וכאן אנו מסבירים את העניין באופן כללי בלבד).

ספר התורה הכללי

בהמשך להאמור לעיל - הרי זו שעת הכושר להזכיר עוד הפעם אודות כללות הענין של אחדות בני ישראל על ידי כתיבת ספרי תורה כלליים, היינו, שכל אחד ואחד מפני ישראל ירכוש אות באחד מספרי התורה הכלליים.

וכמובן, שכאשר יהודי רוכש אות אחת בספר התורה, יש לו שייכות לכל ספר התורה כולו - בדוגמת המגיה אות אחת בספר התורה, שהגהה זו נחשבת ככתיבת כל הספר התורה כולו.

משיחת י"ט כסלו ה'תשמ"ב
תורת מנחם חלק ב' עמ' 529 ואילך,
ומשיחת ליל ב' דחנוכה, ה'תשמ"ב
שם, עמ' 601 ואילך,
רשימת השומעים בלתי מוגה.